

קידוש השם

מושג הידוע ביהדות למן התקופה שאחרי חורבן בית ראשון והיה למצוות עשה: האדרת שם ה' עד כדי מסירת הנפש. הבוחר במודע למות על שם אמונת ישראל נחשב ל'קדוש'. המקרא מספר על חנניה, מישאל ועזריה ועל דניאל, שהיו נכונים לתת נפשם על קיום מצוות עשה ולא תעשה שגזרה עליהן המלכות (דניאל ג, א-ל; ו, ה-כט), וספרי חשמונאים מספרים על חנה ושבעת בניה ועל אחרים שקידשו את השם בעת גזירות אנטיוכוס אפיפנס. בשלטון הרומאים ואחריהם בשלטון נוצרים ומוסלמים, נרדפו יהודים לא אחת על דתם, וקהילות שלמות נתנו נפשם על קה"ש, בייחוד במסעי-הצלב ואחריהם. כול יהודי מינץ (מגנצה) שבגרמניה מתו על קה"ש; ואחריה קידשו את השם גם קהילות אחרות בגרמניה, באנגליה ובצרפת. מעשי קה"ש אירעו בספרד של האינקוויזיציה והגירוש, בגזירות חמילניצקי ועוד. לרוב היה קה"ש נתון לבחירתו החופשית של הקורבן: הוא היה יכול להמיר את דתו ולהציל את חייו. גם הדת היהודית הציעה חלופות לקה"ש, ולא כפתה אותו על כול מי שאיימו להמיתו אם לא יעבור טקס המרה.

בתקופת השואה נעלם יסוד הבחירה בקה"ש. המרת דת, נכונות לשרת את הנאצים ואת מכונת המלחמה של גרמניה וכן כול דרך אחרת לא יכלו להשפיע על הגדרות גזעניות ועל גורלו של כול יהודי. הרב שמעון הוברבנד, ממשותפי הארכיון 'עונג שבת' בגטו ורשה, הסתמך על הרמב"ם ועל החת"ם סופר, הרחיב את הגדרת קה"ש והחיל אותה גם על יהודי הנרצח בידי נוצרים, וזאת בין שנרצח ממניעי דת ובין שנרצח אף ממניעים פליליים.

עדי ראייה רבים תיארו מראות של קה"ש שבהם נאמרו בפומבי הווידוי וקריאת 'שמע ישראל' אחרונה, ונוכח המוות עמדו הקורבנות בכבוד, באהבה ואף בשמחה. בין תשובות הרבנים הרבות הקשורות בשואה, היתה תשובת הרב אפרים אושרי בגטו קובנה, שנשאל מהו נוסחה המדוייק של הברכה שאומרים על פי המסורת יהודים העומדים לקדש את השם. בתשובתו מסתמך הרב אושרי על נוסח השל"ה (ר' ישעיהו הלוי הורוויץ), ואומר שזה נוסח הברכה: 'ברוך אתה ה' אשר קדשנו במצוותיו וצונו לקדש שמו ברבים'. בין תשמישי הקדושה הרבים שנתגלו בגטאות ובמחנות נמצאו ספרי תפילה רבים ורשימות, ובהם נוסח הברכה, כנראה במטרה לאומרה לפני הרגע הצפוי של קה"ש. ואולם, נוסח הברכה המופיע אצל השל"ה (שני לוחות הברית, ורשא תשכ"ג, דף מד עמוד א, שער האותיות), שונה מהנוסח שקבע הרב אושרי, והוא בשם ובמלכות ולא בשם בלבד: 'בא"י [ברוך אתה ה'] אמ"ה [אלהינו מלך העולם] אשר קדשנו במצוותיו וצונו לקדש שמו ברבים'.

בין תיאוריהם המרשימים ביותר של עדי ראייה מצוייה התחינה האחרונה של תלמיד-חכם נשוא פנים, הרב אלחנן וסרמן, שנשלח למוות בליטה:

'כנראה שבשמיים רואים בנו צדיקים, שהרי רוצים שנכפר בגופנו על כלל ישראל. עלינו לעשות תשובה כעת, מיד במקום, כי הזמן קצר. 'הפורט התשיעי' [מקום ההשמדה] קרוב. עלינו לזכור, שבאמת נהיה מקדשי השם. נלך בראש זקוף, ולא תעלה חלילה מחשבה פסולה, שהיא בבחינת פיגול, הפוסל את הקרבן. אנו מקיימים עתה את המצווה הגדולה ביותר: קידוש השם. האש שיבער [כך!] בעצמותינו היא האש אשר תקים מחדש את העם היהודי.' (מתוך: אני מאמין, עמ' 24-25 ראה ביבליוגרפיה).